

اردبیل

در گذرگاه تاریخ

جلد دوم

تألیف
بابا - صفری

اردبیل در گذرگاه تاریخ - جلد دوم

تألیف: بابا صفری

چاپ دوم: زمستان ۱۳۷۰

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی - واحد اردبیل

تیراژ: ۳۰۰۰ جلد

چاپ و صحافی: چاپخانه بهمن - تهران

حق طبع و نشر مخصوص مؤلف است و نقل مطالب آن بدون ذکر مأخذ ممنوع می‌باشد.

مقدمه بر این جلد:

خدای بزرگ را سپاس می‌گزارم که بار دیگر توفیق آن عنایت فرمود تا بخش دیگری از اوضاع اردبیل را در گذرگاه تاریخ، گرد آورده به صورت مجموعه حاضر، به عنوان جلد دوم " اردبیل در گذرگاه تاریخ"، به حضور ارباب فضل و دانش تقدیم دارم.

جمع آوری مطالب این جلد نیز تلاش و تکاپوی بیشتری لازم داشت و مستلزم تحقیق و مراجعه به مآخذ و پرس و جوها از ارباب اطلاع و، بالاخره استنتاجات معقول و مستدل از آنها بود و این کاری است که در حد توانائی خود انجام دادیم و باز قطره‌ای از دریای ژرف تاریخ بس طولانی این خطه باستانی و کیفیات زندگی اجتماعی ساکنان آن را به صورت کتاب حاضر درآوردیم.

در این جلد سعی کردیم که از لحاظ جامعه‌شناسی نیز مطالبی را مورد توجه قرار دهیم و به جای آن که تاریخ را منحصر به ذکر وقایعی، مثل جنگ‌ها و گرفتاری‌ها و دست‌بندی‌ها و کدورت‌ها، کنیم آن را آینه تمام‌نمای گذشته گردانیم و با ورود در سنن و رسوم یا مذهب و زبان مردم، گذشته‌ها را، با تمام بعد و فضا، در آن منعکس سازیم.

ما در این جلد نیز، مثل جلد اول، اذعان به نقائص داریم و آن چه را که گردآورده‌ایم، با مقایسه با آن چه در طول تاریخ بر این شهر و مردم آن گذشته است، فهرستی بیش نمی‌دانیم ولی چنان که در جلد اول گفتیم: "چه توانستیم کرد بیش از این به منابع و و مآخذ دیگری دسترسی نیافتیم و انصراف از چاپ و نشر مطالب این کتاب را نیز به‌عذر نقص احتمالی، گناه نابخشودنی دانستیم و چنین پنداشتیم که اگر ما نیز این کار را نکنیم چه بسا که قسمت اعظم این وقایع از یادها برود و تاریکی‌های تاریخ شهر ما بیشتر گردد".

تردید نیست که این نقائص، تا آنجا که به واقعیات امور و حقایق تاریخ اثر نگذارد، مورد اغماض خوانندگان دانشمند قرار خواهد گرفت ولی چنانچه عیبی متوجه اصل مطالب کند صاحب‌نظران با نقد و اعلام آن به تصحیح تاریخ این گوشه از میهن ما، مبادرت خواهند فرمود و مؤلف نیز آنها را به دیده منت خواهد پذیرفت.

ما در جلد سوم نیز بخشی از کتاب را به نظریات و نقدهای ارباب فضل و اطلاع اختصاص داده‌ایم و امیدواریم، به نحوی که در این جلد، در کمال صفا و امانت، نظریات رسیده را عنوان کرده‌ایم در آن بخش نیز مقالات و نوشته‌های آنان را، اگر برسد، درج نمائیم و در رفع اشتباهات و ایرادات کتابی که بدون در نظر داشتن سود و انگیزه شخصی، سال‌ها برای گردآوری آن زحمت کشیده‌ایم، از یاری و مساعدت آنها برخوردار گردیم.

از خدای بزرگ مسئلت داریم توفیق تألیف و نشر جلد سوم کتاب را نیز بر ما ارزانی دارد و ما را در راهی که برای روشن کردن بیخ‌رسانه تاریخ این دیار پیش گرفته‌ایم از هر لغزش و انحراف یا متابعت از خواهش‌های نفس و بازتاب‌های نامطلوب آن مصون و محفوظ فرماید. بمنه تعالی و کرمه.

تهران - مرداد ۱۳۵۳ خورشیدی

بابا - صفری

تمنی: مراقبت زیادی به عمل آمده که کتاب حاضر بدون غلط چاپی در اختیار ارباب فضل قرار گیرد ولی صد حیف که باز چند اشتباه در آن به نظر می‌رسد. با کمال احترام از دارنده این نسخه تمنی می‌شود که قبل از شروع به مطالعه غلط‌های موجود را به نحوی که در صفحه آخر یادداشت شده است، اصلاح فرماید.

فهرست مندرجات

مطالب این کتاب نیز، غیر از مقدمه‌ای که قبلاً ملاحظه فرمودید، به پنج گفتار تقسیم شده است:

گفتار ششم

اردبیل در زمان سلطنت مؤسس سلسله پهلوی

- ۲ - امنیت
- ۴ - داستان سجل احوال و نظام وظیفه
- ۶ - تشکیل بلدیة در اردبیل
- ۸ - ایجاد اولین خیابان و باغ ملی
- ۱۰ - تغییر کلاه و لباس
- ۱۳ - کشف حجاب زنان
- ۱۵ - مسافرت‌های رضاشاه به اردبیل
- ۱۶ - تأسیس شعبه بانک ملی در اردبیل
- ۱۷ - راه‌های ارتباطی اردبیل
- ۱۸ - چند عامل نوظهور و شکفت‌آور
- ۱۹ - آمدن چروون‌ها به اردبیل
- ۲۰ - اردبیل و سوم شهریور ۱۳۲۰
- ۲۲ - مسافرت فرمانده لشکر اردبیل در روز دوم شهریور ۱۳۲۰
- ۲۲ - حمله هوائی روس‌ها به اردبیل
- ۲۴ - ورود ارتش سرخ به اردبیل
- ۲۶ - روحیه مردم اردبیل در آن روزها
- ۲۷ - مخوف‌ترین شب‌های نیم قرن اخیر در اردبیل

گفتار هفتم

زبان و مذهب مردم اردبیل

فصل اول - زبان

- ۳۰ - تاریخچه زبان در اردبیل
- ۳۲ - نمونه‌هایی از زبان آذری
- ۳۳ - زبان ترکی

۳۵ - رواج زبان ترکی در آذربایجان قبل از سلطنت صفویان

فصل دوم - دین و مذهبی مردم اردبیل

- ۳۸ - دین اردبیلیان قبل از اسلام
 ۴۰ - دین اردبیلیان بعد از ظهور اسلام
 ۴۳ - اردبیل و مذهبی تشیع
 ۴۵ - خداشناسی
 ۴۶ - تصوف و عرفان
 ۴۷ - اختلاف علما و عرفا
 ۴۸ - عرفان در اردبیل

گفتار هشتم

رسوم و سنن مردم اردبیل

فصل اول - اعیاد و جشنها

مبحث اول - آیین نوروز باستانی

- ۵۳ - تکم و تکمچی
 ۵۵ - توتک، دلکه و بایرام پائی
 ۵۷ - چهارشنبه‌سوری در اردبیل
 ۵۹ - تشریفات روز چهارشنبه‌سوری
 ۶۱ - مراسم نوروز
 ۶۳ - دید و بازدیدهای عید
 ۶۴ - خدرینی

مبحث دوم - اعیاد مذهبی

- ۶۷ - عید فطر و عید قربان
 ۶۸ - مبعث و عید غدیر

فصل دوم - سوگواری‌های مذهبی

- ۷۱ - شاخسهی
 ۷۳ - طشت‌گذاری در اردبیل
 ۷۵ - جنبه‌های معنوی طشت
 ۷۶ - عزاداری محرم

- ۷۸ - تشریفات حرکت یک دسته
- ۷۹ - تاسوعا و مراسم شمع‌گذاری
- ۸۰ - عاشورا در اردبیل

فصل سوم - رسوم و سنن مردم اردبیل در احوال شخصیه

- ۸۵ - آئین مربوط به تولد طفل
- ۸۷ - یدی‌گجه و آذوقیدی یا شب هفتم و نام‌گذاری
- ۸۸ - اون سوئی
- ۸۹ - به مکتب سپردن طفل
- ۹۰ - کسب و کار و ازدواج
- ۹۱ - خواستگاری رسمی و عقدخوانی
- ۹۳ - شب عروسی
- ۹۶ - مسافرت‌ها
- ۹۸ - بیماری و مرگ
- ۱۰۰ - مجلس ختم

گفتار نهم

آثار تاریخی اردبیل

فصل اول - آثار تاریخی قبل و بعد از خاندان صفوی

- ۱۰۳ - آثار قبل از اسلام
- ۱۰۴ - مسجد جمعه
- ۱۰۷ - شاهان و پیران اردبیل
- ۱۱۰ - امام‌زاده‌های اردبیل
- ۱۱۲ - حمام‌های قدیمی اردبیل
- ۱۱۳ - نارین قلعه
- ۱۱۵ - کلیسای اردبیل

فصل دوم - آثار مربوط به خاندان صفوی

مبحث اول - بقعه شیخ صفی‌الدین

- ۱۱۷ - گفتار پیشینیان درباره بقعه شیخ صفی‌الدین
- ۱۲۰ - ماندلسلو و بقعه شیخ صفی‌الدین
- ۱۲۲ - بیوتات بقعه در اواخر قرن دهم هجری

- ۱۲۳ - وضع کنونی بقعه شیخ صفی‌الدین
- ۱۲۵ - صحن اصلی بقعه شیخ صفی
- ۱۲۷ - سردر شاه عباسی
- ۱۲۸ - نمای خارجی رواق بقعه
- ۱۳۰ - در ورودی رواق بقعه شیخ صفی‌الدین
- ۱۳۱ - دهلیز یا راهرو رواق
- ۱۳۲ - رواق
- ۱۳۳ - شاه نشین
- ۱۳۵ - مقبره شیخ صفی‌الدین
- ۱۳۶ - شاه اسماعیل بزرگ
- ۱۳۷ - گنبد الله الله
- ۱۳۸ - حرم‌خانه
- ۱۳۹ - سخنی درباره مدفن شاه عباس
- ۱۴۱ - چینی‌خانه
- ۱۴۲ - نامه‌ای از یک شاه به یک شاهنشاه
- ۱۴۳ - کتابخانه بقعه اردبیل
- دست اندازی روس‌های تزاری بر بقعه اردبیل و حمل کتاب‌های آن به روسیه
- فهرستی از کتاب‌های بقعه شیخ صفی‌الدین که به وسیله روس‌ها برده شده است
- ۱۵۲ - گنجینه بقعه شیخ صفی‌الدین
- ۱۵۶ - فرش‌های بقعه شیخ صفی‌الدین
- ۱۵۷ - قالی معروف اردبیل
- ۱۵۸ - فرش‌های معروف دیگر بقعه
- ۱۶۱ - شهیدگاه
- ۱۶۲ - مسجد جنت‌سرا
- ۱۶۴ - موقوفات آستانه شیخ صفی‌الدین
- ۱۶۶ - احترام بقعه شیخ صفی و موقعیت اجتماعی آن
- وطن‌دوستی به نام "علی بیگ" که در تاریخ اردبیل باید به نیکی از او یاد کرد
- مبحث دوم - بقعه کلخوران

گفتار دهم

نقدها و نظریه‌های خوانندگان درباره جلد اول این کتاب

- ۱۷۴ - نقدی بر کتاب " اردبیل در گذرگاه تاریخ"
- ۱۷۸ - نقدی بر نقد اردبیل در گذرگاه تاریخ
- ۱۸۲ - چند تذکار دیگر از طرف مؤلف
- ۱۸۵ - نقد دیگری بر کتاب " اردبیل در گذرگاه تاریخ"
- ۱۸۸ - نقدی از آقای دکتر واهب‌زاده
- ۱۸۹ - نقد یک دانشمند روحانی
- ۲۰۰ - نقد یک دانشمند ایرانی خارج از کشور
- ۲۰۴ - نقدی از آقای دکتر معماری
- ۲۰۸ - تذکرات اصلاحی چند صاحب‌نظر
- ۲۰۹ - یادآوری‌های اصلاحی از آقای نجات
- ۲۱۵ - نامه‌ای از آقای غلامحسین حبیب‌الهی
- ۲۲۲ - نقد آقای سید جعفر موسوی
- ۲۲۶ - پایان جلد دوم